

Projektuotojų profesinės organizacijos Kaune 1918–1940 m.

JOLITA KANČIENĖ

Kaunui tapus laikinąja sostine, į jį persikėlė ir visos ūkinės bei kultūrinės veiklos organizacinis centras. Čia kūrėsi visuomeninės ir profesinės organizacijos, kurių veiklos tikslai, nors ir buvo skirti visai Lietuvai, dažniau apsiribodavo sostinės aktualijomis ir gyvenimu.

Dauguma statymo srities specialistų buvo susibūrę Kaune, kur vyko intensyviausi darbai. 1924 m. iš 83 asmenų, tuo metu turinčių projektavimo ir statymo darbų teises, tik 20 dirbo kituose miestuose (t. y. Kaune – apie 76%). Aukštąjį mokslo cenzą iš tų 83 – jų turėjo 69 (kiti – technikai, galintys atlikti tik nesudėtingus, nedidelės apimties darbus), provincijoje tokių buvo tik 15. T. y. Kaune dirbo apie 78% visų Lietuvoje buvusių aukštos kvalifikacijos statytojų /1, 2/. Vėliau šis santykis dar pakito Kauno naudai. 1933 m. Lietuvoje įregistruoti 435 statymo teises turintys asmenys, iš jų 36 dirbo provincijoje, kiti – t. y. 91% – Kaune. Vertinant pagal aukštąjį išsilavinimą, kauniečiai sudarė 94% jį turinčiųjų (iš viso buvo 262 inžinieriai ir architektai, provincijoje dirbo tik 16 inžinierių) /3, 4, 5/.

Aktyviai įsijungdami į krašto statymo ir techninės kultūros ugdymo procesą, siekdami gerinti darbo sąlygas, skatinti intelektualinį išsilavinimą ir ginti profesinius interesus, projektuotojai ir kita techniškoji inteligentija jungėsi į profesines organizacijas. Jų

¹ Inžinierių ir technikų, turinčių statymo darbų bei sustatymo projektų teises sąrašas. K. M. V. Statybos skyrius: Įvairių skyrių raštai žiniai ir vadovavimuisi. 1924. III. 16. – 1924. XII. 21. KAA. F. 218. Ap. 1. B. 121. P. 98–108.

² V. R. M. Technikos Inspekcijos Sąstatas 1924 m. sausio 1 dieną. „Statybos menas ir technika“. 1923. Sąs. 5. Nr. V–VI. P. 17.

³ Inžinierių ir technikų sąrašas, kurie yra įregistruoti Statybos Inspekcijoje. „Savivaldybė“. 1933. Nr. 6. P. 40–43; 1933. Nr. 7. P. 36–39.

⁴ Papildomas inžinierių ir technikų, registruotų Statybos ir sauskelių inspekcijoje sąrašas. „Savivaldybė“. 1933. Nr. 9. P. 41; 1933. Nr. 10. P. 38–40.

⁵ Statybos inspekcijos, miestų ir apskričių inžinierių ir kito pagalbinio personalo sąrašas 1933 m. sausio mėn. 1 d. „Savivaldybė“. 1933. Nr. 2. P. 37.

pirmtakas buvo Vilniuje 1918 m. įkurta Lietuvos technikų draugija (oficialiai egzistavusi iki 1932 m.), kuri 1924. XI. 2–5 d. Kaune sukvietė I–ąją Lietuvos inžinierių ir architektų kongresą. Jame susirinko 150 dalyvių ir buvo įsteigta Lietuvos inžinierių ir architektų sąjunga (LIAS; įstatai Kauno miesto ir Apskritis viršininko raštinėje įregistruoti 1925. II. 14) /6/.

Sąjunga turėjo rūpintis savo narių solidsarumu, profesine etika – tiek tarpusavio, tiek viešuose santykiuose, spręsti vidinius ir išorinius nesutarimus (numatyta įsteigti „Draugų teismą“), reguliuoti atlyginimo normas, reglamentuoti savo narių profesines teises ir pareigas, organizuoti tarpusavio pagalbą, rūpintis profesinio mokslo tobulinimu. Nariais galėjo būti aukštąjį mokslą baigę ir diplomuoto inžinieriaus ar architekto laipsnį turintys Lietuvos bei užsienio piliečiai, išimties tvarka – neturintys reikiamo vardo, bet technikos srityje itin pasižymėję asmenys /7/.

Architektus Sąjungos valdyboje atstovavo prof. Vladimiras Dubeneckis /8/, 1928 m. – dar ir Vytautas Landsbergis (išdininkas) /9/, kurį 1929 m. pakeitė prof. Mykolas Songaila /10/.

Nors savo programoje LIAS deklaravo ne tik aukštus tikslus, bet buvo numatę ir konkrečius uždavinius (pvz., net specialių technikos mokyklų kūrimas, kursų organizavimas, knygynų ir skaityklų steigimas), jos veikla nebuvo aktyvi /11/.

1926. II. 21 įvyko visuotinis Lietuvos inžinierių ir architektų suvažiavimas. Jame svarstyta, kaip pagerinti kaimų kelius, kaimo ir miesto statybos problemos, nuspręsta, jog reikia organizuoti vietinių statybinių medžiagų tyrinėjimą /8/.

1929 m. sąjungoje buvo 109 nariai, susibūrė Architektų ir statybininkų sekcija, kurios pirmininku tapo ir iki mirties (1932 m.) buvo V. Dubeneckis /10/. Tais pačiais metais sudarytas Draugų teismas /12/, tačiau pastarojo paslaugų, kiek žinoma iš oficialių šaltinių, niekada neprireikė /13/. Didžiausiu organizacijos nuopelnu reikia pripažinti

⁶ LIAS registracijos numeris Draugijų registre. Nr. 534 (rodo tuo metu veikusių įvairių visuomeninių organizacijų gausą).

⁷ Lietuvos Inžinierių ir Architektų Sąjungos Įstatai. 1925.

⁸ Inžinierių ir architektų suvažiavimas. „Židinys“. 1926. T. 3. P. 183.

⁹ Iš Lietuvos inžinierių ir architektų sąjungos veikimo. „Technika“. 1928. Nr. 4. P. 164.

¹⁰ Lietuvos Inžinierių ir Architektų Sąjungos (LIAS) narių sąrašas į 1929. IV. 1.

¹¹ Gan pasyvią LIAS poziciją atspindi ir reakcija į Prisikėlimo bažnyčios konkurso organizavimą. Nusprendus statyti šią bažnyčią, jos statybos vykdymas komitetas net du kartus (1926 m. kovo mėn. ir 1927 m. liepos mėn.) kreipėsi į Sąjungą, prašydamas parengti konkurso sąlygas, tačiau rezultatų nesulaukė. Vėliau paties komiteto parengtas sąlygas sąjunga tik pakoregavo, papildydama reikalavimu, kad premijuoto projekto autorius ir toliau tęstų projektavimą ir jam būtų atlyginta pagal projektavimo („techniško darbo“) ir statybos priežiūros vykdymo normas. /Kun. F. Kapočius. Prisikėlimo bažnyčios projektui pagaminti konkurso klausimu. „Lietuva“. 1928. 01. 07. P. 4/.

¹² Liekis A. Mokslinės techninės draugijos Lietuvoje. V. 1986.

¹³ Draugų teismo reikalingumą parodė ankstesnė architektūrinių konkursų praktika. Keletame pirmųjų konkursų dalyvavo ir juri narys, koks nors atsakingas pareigūnas. Pvz. 1922 m. „Vienybės aikštės pagražinimo konkurse“ III –ją premiją pelnė konkursanto ir komisijos nario, miesto inžinieriaus (tai atitiko šandieninės miesto vyriausiojo architekto pareigas) Jono Krasausko darbas /KAA. F. 219. A. 1. B. 179. P. 1/. 1926 m. Kėdainių vandens bokšto konkurse I –oji vieta teko jau naujam miesto inžinieriui E. Frykui, t. p. juri nariui, bet konkurse prisidengusiam kita pavarde. Tik kitam konkurso dalyviui, V. Landsbergiui, šį faktą iškėlus viešumon, konkurso komisijos sprendimas buvo anuluotas /J. Kančienė, J. Minkevičius. Architektas Vytautas Landsbergis – žemkalnis. V. 1993. P. 17/. 1928 m. Prisikėlimo bažnyčios konkurse tuometiniam miesto inžinieriui K. Reisonui teko III –ji vieta, bet jam pavestas, nepaisant Sąjungos protestų, bažnyčios projektavimas. Vėliau pasitaikydavo nesutarimų dėl autorystės – kai vieno objekto projektavimą pagal užsakovo pageidavimą perimdavo kitas asmuo; susidurta su nukopijavimu iš užsienietiško žurnalo atveju. Konfliktai nukeliaudavo net į civilinius teismus.

1929 m. pradėtą žurnalo „Technika ir ūkis“ leidybą. Tai buvo apskritai antrasis inžinierinio pobūdžio periodinis leidinys /14/. Iš pradžių jis buvo išleidžiamas retokai: per 1929–34 m. pasirodė tik 9 numeriai, nuo 1935 m. eidavo keturis, o nuo 1938 m. – šešis kartus per metus.

LIAS viduje paaštrėję nuomonių nesutarimai dėl VDU Technikos fakulteto mokymo programos bei profesinės praktikos teisių nulėmė skilimą. 1931 m. pavasarį nuo sąjungos atsiskyrė Lietuvos diplomuotų inžinierių draugija (LDIAD), o likusieji pasivadino Lietuvos inžinierių sąjunga (LIS) /15/. Joje dar kurį laiką buvo architektų sekcija, tačiau 1934 m. pabaigoje jos veikla užgeso.

Glaudesniems savitarpio santykiams užmegzti bei darbui pagyventi LIS pradėjo organizuoti susirinkimus, vadinamus „alučiais“. Šios sueigos vykdavo „Metropolijoje“, „Ramovėje“ ar kitoje neoficialioje aplinkoje, kuri kartu su alumi teigiamai veikė diskutantus. Per 1931 m. gruodžio – 1932 m. gegužės pusmetį surengti septyni „alučiai“. Jų metu svarstyta – griauti ar remontuoti Įgulos bažnyčią (Soborą), susipažinta su Kauno tvarkymo problemomis, naujų objektų (pvz., cukraus fabriko, Kauno radijo stoties) statybomis. Sueigose dalyvaudavo 20–30 narių (tuo metu joje buvo 117 narių) /16/. 1932–33 m. žiemą surengti dar trys „alučiai“ /17/. Jų praktika prigijo ir tęsėsi iki pat 1940 m. Visuotini oficialūs susirinkimai vykdavo kartą – du per metus. Juose daugiausia buvo sprendžiami organizaciniai klausimai, renkami atstovai dalyvauti įvairiose komisijose, svarstomos konkursų sąlygos. 1933 m. nuspręsta įsigyti nuosavą sklypą ir statydintis savo rūmus, tuo rūpintis paskirti asmenys /18/. 1934 m. nutarta įsteigti knygyną ir jame platinti savo leidinius, paruoštas memorandumas, ginantis inžinieriaus vardą ir teises, deleguoti atstovai į Latvijos architektų draugijos 10 – mečio iškilmes (šis jubiliejus mūsų projektuotojams priminė, kad Lietuvoje labai domėjosi mūsų senuoju bendru inžinierių ir architektų susivienijimu). Tą pačią progą įvyko steigiamasis Estijos, Latvijos ir Lietuvos architektų susirinkimas, nutarta leisti bendrą Pabaltijo kraštų architektūrinį spaudinį /19, 20, 21/, – de ja, sumanymas liko neįgyvendintas. Įspūdžių paskatinti LIS nariai siūlė atgaivinti inžinierių – architektų sąjungą, architektų sekcijos veiklą /19, 20, 21/.

1936 m. LIS pakoregavo įstatus ir pasivadino Draugija (LID). Tikėtasi, kad draugijos sąlygos bus priimtinesnės visiems – t. y. paskatins įsiliesti Diplomuotųjų inžinierių ir architektų draugiją (LDIAD) /22/.

¹⁴ 1922–23 m. ėjo Atstatymo komisariato organas „Statybos menas ir technika“. 1924 m. estafetę perėmė Kauno Universiteto Technikos fakulteto tęstinis leidinys „Technika“, tačiau jis buvo siauresnio profilio ir ėjo retai – iki 1941 m. išleista tik 15 numerių.

¹⁵ LIS įstatai įregistruoti 1931. 06. 08 /„Technika ir ūkis“. 1932. Nr. 4. P. 128/.

¹⁶ Lietuvos Inžinierių Sąjungos veikimas 1931/32 m. – „Technika ir ūkis“ (toliau – „T. ū.“). 1932 m. Nr. 4. P. 128–129.

¹⁷ Lietuvos Inžinierių Sąjungos darbuotės 1932/1933 m. apyskaita. „T. ū.“ 1933. Nr. 5. P. 171–172.

¹⁸ Lietuvos Inžinierių Sąjungos 1933 m. veikimas. „T. ū.“ 1933. Nr. 5. P. 208.

¹⁹ Lietuvos Inžinierių Sąjungos darbuotė. „T. ū.“ 1934. Nr. 9. P. 325.

²⁰ Lietuvos Inžinierių Sąjungos darbuotė. „T. ū.“ 1935. Nr. 1(10). P. 30.

²¹ Lietuvos Inžinierių Sąjungos darbuotė. „T. ū.“ 1935. Nr. 1(10). P. 31.

²² Lietuvos Inžinierių draugijos įstatai nedaug tesiskyrė nuo pirmųjų, tebuvo pageduoti pagal Draugijų įstatymą. Nuo 1936. 04. 01 Sąjungos turtas perėjo Draugijos žinion, nariai – taip pat Lietuvos Inžinierių Draugijos steigimas. „T. ū.“ 1936. Nr. 1(14). P. 1. Lietuvos Inžinierių Sąjunga. Ten pat. P. 34–35/.

Pastarosios tikslai ir veiklos pobūdis buvo panašūs į LIS (LID) (kelti savo narių „intelektualinę ir moralinę būklę“, turti pramonę ir jos vystymosi galimybes, sekti technikos pažangą, rūpintis narių profesiniais reikalais) /23/, tačiau, anot „diplomuotųjų“, skyrėsi politika. Į šią organizaciją daugiausia būrėsi užsienyje baigusieji, nepatenkinti galiojančiu Aukštojo mokslo įstatymu, prie kurio ruošimo, beje, ir patys buvo prisidėję. Pagal jį užsienio diplomai Lietuvoje buvo įteisinami tik vietoje perlaikius savo specialybės egzaminus arba jei baigtas mokslas atitiko mūsiškes programas. Neturint aukštojo mokslo teisių, oficialiai nebuvo suteikiamos ir praktikos teisės /24/. Pvz., V. Landsbergio, aktyvaus LDIAD nario, Romos karališkosios aukštosios architektūros mokyklos diplomą, gautą 1926 m., Lietuvoje įteisintas tik 1932 m., po ketverių metų produktyvaus architektūrinio darbo /25/. Be reikalavimų pripažinti draugijos narių diplomus ir praktikos teises, didelis dėmesys skirtas Technikos fakulteto reorganizavimui didesnės specializacijos kryptimi. „Diplomuotieji“ propagavo nuostatą – krašto ūkį vystyti ir technines problemas spręsti „tautiška linkme“, neremti svetimšalių koncesioninkų, organizacijos viduje atsakyti politikos, griežtai kontroliuoti narių etiką /26/.

LIS (LID) visuomeninis gyvenimas buvo žymiai aktyvesnis nei LDIAD. Ši faktiškai apsiribojo deklaracijomis ir pareiškimais, o jos nariai dalyvavo ir LIS (LID) renginiuose. „Diplomuotieji“ norėjo turėti savo žurnalą „Technikos apžvalga“. 1935 m. išleistas tik vienas numeris.

Narių skaičiumi taip pat pirmavo LIS (LID). 1934 m. joje buvo 140, o LDIAD – 70 narių, 1936/37 m. atitinkamai 183 ir 26/27, 28/.

Inžinierių kol kas buvo nedaug, todėl dviejų visuomeninių organizacijų veikimas buvo tik ambicijų reikalas, o krašto ūkio plėtrai – tiesiog žalingas. „Technikoje ir ūkyje“ pirmąkart viešai apie tai prkalbėjo inž. Pr. Drąsutis. „Joks techniško darbo tvarkymas ir pažanga neįmanoma, nes vienos sąjungos išdirbtos normos, taisyklės ar kitas koks savo srities darbo patobulinimas gali būti nepripažintas antrosios sąjungos, kartais ir dėl visai nepagrįstų motyvų. Aišku, tokiai padėčiai esant, vienos sąjungos ir rimčiausiai atliktas darbas gali vėžais nueiti, nes negali būti naudojamas įstaigų, įmonių ir kitų užinteresuotų tuo reikalu, jei antra sąjunga tai nepripažinti. Apie išdirbtą normų ir kitokių techniško darbo sąlygų ūkumumą niekas kitas negali spręsti, kaip inžinierių sąjungos. Jei turėtume visą Lietuvą vienintelę visų inžinierių organizaciją, techniško darbo tvarkymas visai kitaip gyvenime pasireikštų (...) pavienių narių nuomonių skir-

tumus visada galima būtų išlyginti (...). Pasirodykime inžinieriais ne turimais diplomais ir titulaus, bet savo darbu“, – teigė jis /29/.

Kadangi LID netenkino LDIAD reikalavimų, pastarieji nesivienijo. Visai apmirus veiklai, 1937. 05. 30 LDIAD likvidavosi, savo turtą perduodama Aukštesniosios technikos mokyklos neturtingų moksleivių šalpai /30/.

Lietuvos statybos ir inžinerinė pramonė, lyginant su prieškario laikais, vystėsi nepaprastai sparčiai, tačiau nepakankamai, kad išspręstų laikmečio poreikius. Šalia įvairių kitų priežasčių svarbios buvo inžinerijos specialistų trūkumas /31/ ir netinkamas jų parengimas. LDIAD iniciatyvą dėl Universiteto Technikos fakulteto reorganizavimo perėmė LID, kurios daugelis narių buvo jo absolventai, todėl gerai žinojo mokymo specifiką. 1937 m. Draugija paruošė ir vyriausybei įteikė memorandumą, kuriame akcentuotas technikos specialistų poreikis ir Fakulteto mokymo metodikos silpnosios pusės. Mokymas laikytas pernelyg universaliu, teorišku ir nutolusiu nuo praktiško gyvenimo – t. y. nesugebančiu racionaliai spręsti keliamų uždavinių. Pagrindinis memorandumo tikslas – įrodyti vyriausybei autonomiškos technikos mokyklos steigimo būtinybę. Memorandume buvo pasiūlytos naujosios mokyklos – Politechnikos instituto veikimo kryptys. Siūlyta jam suteikti Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino, „pirmojo Lietuvos miestų statytojo ir amatų įkūrėjo Lietuvoje“, vardą /31, 31a/.

Kadangi LID vienijo įvairių profilių specialistus, buvo skatinamas uždaryti sekcijų steigimas /32/. 1937 m. greta kitų atgaivinta ir architektų sekcija, turėjusi 20 narių. Jos pirmininku tapo Antanas Jokimas. Architektai operatyviai ėmėsi konkrečių darbų: paruošė konkursams rengti taisykles, sudarė inžinierių ir architektų atlyginimų normas, svarstė aktualius klausimus (Technikos mokyklos steigimą, Technikos fakulteto mokymo planus, „Mūrinės Lietuvos“ – statybos strategijos projektą), dalyvavo konkursų (Dariaus ir Girėno paminklo, Prekybos, pramonės ir amatų rūmų, „Maisto“ darbininkų

²⁹ Inž. Pr. Drąsutis. Dirbime vieningai. „T. ū.“ 1935. Nr. 3(12). P. 80.

³⁰ Liekis... P.

³¹ LID paskaičiavimais tuo metu Lietuvai reikėjo 700–800 aukšto techninio išsilavinimo specialistų, o jų tebuvo apie 400. Jaunuomenės domėjimasis inžinieriniais mokslais rodė studentų skaičiaus Technikos fakultete augimą, gerokai didesnis nei kituose fakultetuose. Tačiau Universiteto požiūris į šių specialistų ruošimą buvo gan atsainus – lėšos skiriamos vienam klausytojui buvo pačios mažiausios. Mokymo personalo parinkimą ribojė mokslo laipsnio reikalavimas, dėl kurio tiems patiems profesoriams teko dėstyti skirtingus dalykus (pvz. prof. M. Songaila dėstė beveik visas architektūros disciplinas – tiek projektavimo, tiek teorijos /LID įteiktas Vyriausybei memorandumas Lietuvos Aukštosios Technikos mokyklos reikalui. „T. ū.“ 1937. Nr. 2(19). P. 65–66. 31a. Draugijos sumanymui pritarė ir Technikos fakultetas. Tačiau Universiteto Senatas laikėsi nuomonės, jog tokios mokyklos steigimas tuo metu dar nėra būtinas. Aukštosios technikos mokyklos kūrimosi reikalui svarstymui Vyriausybė prie Švietimo ministerijos sudarė specialią komisiją. Siūlytas ir kompromisinis variantas – įkurti 3–4 techninius fakultetus Universiteto ribose. Vis dėlto po intensyvių diskusijų nuspręsta steigti savarankišką aukštąją mokyklą. 1938. 06. 03 Technikos fakulteto taryboje svarstyta Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino Politechnikos statuto projektas. Neužilgo parengti mokslo planai, studijų tvarkos taisyklės, pradėta ieškoti vietos instituto rūmų statybai ir netgi sudarytas pirmos eilės statybų planas. Užmačiui realizuoti neleido politiniai įvykiai. Vis dėlto 1940. 08. 15 Technikos fakultetas pertvarkytas į du – Statybos ir Technologijos fakultetus. Jau sovietiniais laikais techninių fakultetų pagrindu įsteigtas Kauno politechnikos institutas (KPI. 1951. 01. 01), tačiau panaikintas Universitetas. O draugijos siūlytą LDK Gedimino vardą įsteisino Vilniaus technologijos universitetas (buv. Inžinierinis statybos institutas – VISI; įst. 1969), išaugęs iš KPI Vilniaus filialo. „T. ū.“ 1938. Nr. 3(24). P. 66. M. Martynaitis. Prieškarinė Kauno „Politechnika“. „Mokslas ir technika“. 1969. Nr. 3. P. 25–26. K. A. Kaminskas. Statybos mokslas Lietuvoje. „Statyba ir architektūra“. 1989. Nr. 9. P. 15. J. Stražnickas. Nuo Technikos fakulteto iki Gedimino Politechnikos. „Statyba ir architektūra“. 1992. Nr. 4. P. 16–17.

³² Lietuvos Inžinierių Draugijos įstatų pakeitimas. „T. ū.“ 1937. Nr. 1(18). P. 39.

²³ Lietuvos Diplomuotųjų Inžinierių ir Architektų Draugija. „T. ū.“ 1934. Nr. 8. P. 288.

²⁴ Be Lietuvoje baigusių arba persitęstusiųjų Aukštojo mokslo teises turėjo ir Rusijoje iki 1918. 02. 16 bei Vokietijoje iki 1920. 01. 20 įgiję diplomus /Aukštojo mokslo teisių įstatymas – „Vyriausybės žinios“. 1932. Nr. 380. P. 2–4/. Šis įstatymas pakeistas, supaprastinant užsienio diplomų tvirtinimo sąlygas, tik 1939 m. /Aukštojo mokslo teisių įstatymo pakeitimas. „Vyriausybės žinios“. 1939. Nr. 645. P. 308/.

²⁵ J. Kančienė, J. Minkevičius. Architektas Vytautas Landsbergis. V. 1993. P. 15.

²⁶ Ištrauka iš Lietuvos Diplomuotųjų Inžinierių ir Architektų Draugijos Valdybos posėdžio 1936. II. 19 protokolo. /Lietuvos Inžinierių Sąjunga. „T. ū.“ 1936. Nr. 1(14). P. 35/.

²⁷ „T. ū.“ 1934. Nr. 8. P. 288. Liekis... P. „T. ū.“ 1936. Nr. 1(14). P.

²⁸ Galbūt narystei įtakos turėjo ne tik liberalesnės nuostatos, bet ir mažesni stojamieji mokesčiai: į LIS – 25 Lt., 1933 m. sumažintas iki 10 Lt.; LDIAD nariai turėjo įmokėti iš pradžių 30 Lt., nuo 1935 m. – 24 Lt. /Liekis...

kolonijos) vertinimo komisijose, kartu su Dailininkų sąjunga suorganizavo pirmąją architektūros parodą. Išanalizavę priežastis, dėl kurių inžinieriaus vardas praranda prestižą, numatė gaires, kaip jį reabilituoti – t. y. kovoti su neteisėtais inžinieriaus vardo pasisavintojais, paplitusiais stingant specialistų, kontroliuoti, kad praktika užsiiminėtų tik asmenys, turintys tam įstatymais numatytas teises, technikos mokyklas orientuoti į tikslingesnes specializacijas, laikytis profesinės drausmės ir kurti korektiškos tarpusavio konkurencijos tradicijas. Statybų sritys darbuotojų statusą reglamentavo ir sudarytosios atlyginimų normos /33, 34/.

Architektai buvo nepatenkinti draugijos pavadinimu, kuriame neatsispindėjo jų buvimas, todėl nemaža dalis ir nestojo į ją. Pavadinimas klaidino palaikant ryšius su užsieniu – svetimtaučiams buvo nesuprantamas mūsų esą įprastas bendrinis inžinieriaus vardas, apimantis visus dirbančius statybos srityje ir niveliuojantis išsilavinimą bei veiklos pobūdį. Atsižvelgiant į tai 1938 m. draugijos pavadinimas dar kartą pakeistas: Lietuvos Inžinierių ir architektų draugija (LIAD) /33, 35/. Nujos draugijos pirmininku tapo inž. K. Šakenis. Architektų sekcijai tebevadovavo inž. A. Jokimas (nuo 1940 m. – archit. Stasys Kudokas).

LIAD darbą pradėjo jubiliejinio inžinierių ir architektų kongreso rengimu /36, 37, 39/. Kongresas turėjo atspindėti laimėjimus, pasiektus įvairiose technikos srityse per 20 nepriklausomybės metų, taip pat ir 20 – ies metų įvairiai vadintų inžinierių draugijų veiklą. Jis įvyko 1938. XI. 24–26 d. Kaune. Susirinko 280 dalyvių (tarp jų apie 100 ne LIAD narių). Darbas vyko sekcijose. Pasiekimams reprezentuoti surengta paroda, architektūrą bei miestų ir kaimų statybą joje atspindėjo du skyriai. Pažintį su laimėjimais šioje srityje praplėtė brolių M. ir K. Motūzų specialiai pagamintas filmas (redaktorius S. Kudokas), rodytas „Glorijos“ kinoteatre, ekskursijos į didžiąsias statybas – Klinikų ir Aukštesniosios technikos mokyklos, bei naujas įmones. Stačiatikių kapinėse buvo atidengtas paminklas architektui V. Dubeneckui. Tai buvo pirmasis ryškus kolegų solidarumo aktas. Paminklą projektavo prof. Songaila, bareljefą padarė skulptorius J. Zikaras, lėšos (4. 000 Lt.) buvo suaukotos (pusę sumos skyrė V. Dubeneckio objektų statybos rangovai) /38/.

Suvažiavime skaityti pranešimai – referatai, daugelyje jų gvildentos naujos laikmečio problemos /40/.

³³ Lietuvos Inžinierių ir Architektų Draugija. 1937 m. sekcijų veikla. „T. Ū.“ 1938. Nr. 1(22). P. 30–31.

³⁴ Techniškų įstaigų ir organizacijų gyvenimas. Architektų sekcija. „T. Ū.“ 1937. Nr. 2(19). P. 71–72.

³⁵ Lietuvos Inžinierių ir Architektų Draugijos sekcijoms steigti ir tvarkyti instrukcija. K. 1938.

³⁶ Inž. K. Šakenis. Lietuvos Inžinierių ir architektų kongreso belaukiant. „T. Ū.“ 1938. Nr. 3(24). P. 65.

³⁷ Kongreso ruošia. Ten pat. P. 93.

³⁸ Prof. Songaila. Menininkui – architektui V. Dubeneckui paminklas. „Naujoji Romuva“. 1937. Nr. 3. P. 69.

³⁹ Antrasis jubiliejinis Lietuvos inžinierių ir architektų kongresas (Programa, referatų turiniai, reguliavimas). K. 1938 m. lapkričio m. 24–26 d.

⁴⁰ Architektūros ir statybos sekcijoje skaityti pranešimai – referatai: Arch. J. Kovalskis – Kauno planavimo problemos. Inž. arch. St. Stulginskis – Lietuvos statybos politikos gairės. Inž. arch. J. Getneris – Lietuvos miesteliai – mūsų urbanistinės kultūros šaltiniai. Artimų temų pranešimai skaityti ir kitose sekcijose. Susisiekimo sekcijoje inž. dr. J. Gabrys – Modernios kelių konstrukcijos ir jų taikymas Lietuvoje. Pramonės sekcijoje inž. Pr. Jodelė – Cemento gamybos perspektyvos Lietuvoje. Antrojo jubiliejinio Lietuvos inžinierių ir architektų kongreso darbai. „T. Ū.“ 1938. Nr. 4–6(25–27).

Kongreso metu priimti nutarimai dėl esminio statybos politikos pertvarkymo. Nuspręsta skubiai rengti naują statybos įstatymą, kuriame būtų reglamentuoti ne tik techniniai klausimai, bet ir ligtol apleistos sritys – urbanizmas ir parkų architektūra, architektūros paminklų ir vietovaiždžių apsauga; įkurti įstaigą, kuri tuo rūpintųsi; būsimoje Aukštojoje technikos mokykloje įsteigti katedrą, užsiimančią urbanistikos paveldo moksliniais tyrimais; sudaryti koordinacinius miestų ir rajonų plėtros urbanistinius planus; pradėti įgyvendinti „Mūrinės Lietuvos“ projektą; įkurti dar kelias naujas įstaigas: standartų biurą, tiriantį ir standartizuojantį statybines medžiagas, instituciją būtų problemoms – visuomeninių ir socialinių mastu – spręsti bei svarbiausiąją statybų politikai vadovaujantį ir statybas koordinuojantį organą – Krašto statybos tarybą (buvusios institucijos neturėjo pakankamai juridinės galios ir kompetencijos). Taip pat organizuoti Technikos (arba Inžinierių ir architektų) rūmus, reguliuojančius visų technikos sričių tvarkymą ir specialistų darbą. Jiems skirti uždaviniai atitiko egzistavusias inžinierių draugijų veiklos kryptis, tačiau Rūmai būtų steigiami įstatymu – t. y. turėtų tam tikros valdžios institucijas: statutą, sankcijų teises; narystė būtų privaloma visiems profesinei praktikai užsiimantiems technikos specialistams /41/. LIAD pavesta rūpintis inžinierinio personalo lavinimu, aprūpinimu profesine literatūra – imtis priemonių dėl Lietuvos prisijungimo prie Berno autorinių teisių konvencijos ir dėl Muito tarifo netaikymo moksliniams, techniniams ir meno leidiniams /40/.

Kongresas tapo gaire konkrečioms atcieties darbams. Netrukus buvo realizuota ir dalis jo nuostatų: 1939. III. 02 d. Ministrų taryba įteisino „Mūrinės statybos ugdymo planą“, 1939. III. 23 d. Kauno taryboje patvirtinti nauji nuostatai statyboms tvarkyti, 1939. V. 03 d. įsteigtas Krašto statybos komitetas /42/, baigtos galutinai redaguoti Inžinierių bei architektų darbo atlyginimo normos, kuriose aiškiai apibrėžtos inžinierių ir architektų teisės ir pareigos /43/. Kitų projektai ir programos buvo toliau rengiami ir tobulinami.

1939 m. kovo mėn. LIAD buvo 228 nariai, po metų – 244. 1940. III. 02 d. įvyko draugijos metinis suvažiavimas – paskutinis laisvoje Lietuvoje. Jame dalyvavo 104 tikrieji nariai, dar kartą svarstę technikos mokslų problemas, sudaryta komisija galutiniam „Technikos rūmų“ projektui paruošti /44/.

Inžinierinio profilio darbuotojų, tarp jų ir projektuotojų, profesinių organizacijų susikūrimas buvo jau savaime reikšmingas faktas: subūrus specifinius interesus turinčius asmenis, atsirado galimybės ir sąlygos tuos interesus koordinuoti bei ginti. Tačiau peržvelgus 1924–40 m. Šių Kaune egzistavusių draugijų veiklą, pirmiausia susidaro įspū-

⁴¹ Technikos rūmų idėją iškėlęs archit. S. Stulginskis pavyzdžiui siūlė Vokietijos Meno rūmus, buvusius Valstybės kultūros rūmų padalinii. Anot vokiečių, visi, kas gamina kultūrines vertybes, privalo būti jų veiklą atitinkančių Rūmų nariais. Kadangi architektūros kūriniai laikomi kultūrinėmis gėrybėmis, architektai privalėjo būti Meno rūmų nariais. Šiuose Rūmuose jie būrėsi į architektų sekciją. Rūmų uždavinys – ugdyti vokiečių tautinę kultūrą ir tvarkyti kultūrinių profesijų darbuotojų ūkinius bei socialinius reikalus. Lietuvoje S. Stulginskis siūlė vartoti Inžinierių ir architektų rūmų pavadinimą /Ten pat. P. 106.

⁴² Techniškoji kronika. Įsteigtas Krašto Statybos komitetas. „T. Ū.“ 1939. Nr. 2(29). P. 48–50.

⁴³ Inžinierių bei architektų darbo atlyginimo normos. „T. Ū.“ 1939. Nr. 1(28). P. 19–25.

⁴⁴ Visuotinio Liet. Inžinierių ir Architektų Draugijos metinio suvažiavimo, įvykusio 1940. III. 2. 17 v. Medicinos Fakulteto rūmuose Kaune, protokolo santrauka. „T. Ū.“ 1940. Nr. 2(35). P. 39.

dis, jog jos daugiausia užsiėmė vidinės struktūros organizaciniais rūpesčiais (vien pavaadinimas ir įstatatai keisti keturis kartus). Norint teisingai dirbti, šie klausimai turėjo būti išspręsti, tačiau neturint patirties ir sektinų orientyrų prarasta nemažai laiko. Praktika parodė, kad našiai veiklai palankesnė yra siauresnė profesinė specializacija – konkrečius rezultatus davė darbas sekcijose. Kasdieniniai reikalai – komisijos, konkursų vertinimai ir sąlygų ruošimai, projektų ir įstatymų svarstymai – menkai matomi, imlūs laikui, tačiau visuomenei reikalingi darbai. Dalis draugijų (tiksliau – vienos, skirtingai vadinotos) užmačių ir deklaruotų ketinimų liko tik popieriuje. Tačiau prioritetas vis dėlto atitenka atliktiems darbams. Jau akcentuota sistemingai leisto profesinio žurnalo „Technika ir ūkis“ svarba. Kiti akivaizdūs esminiai nuopelnai – tai projektuotojų ir statybų vykdytojų darbo ir ir atlyginimo normų sudarymas, architektūrinių konkursų rengimo bendrų taisyklių nustatymas, rūpinimasis profesinės etikos reikalais, Technikos fakulteto mokymo programų tobulinimas, Aukštosios technikos mokyklos kūrimo parengimas. Tai turėjo tapti pagrindu tolimesniam produktyviam projektuotojų ir inžinierinio personalo darbui, nuo kurio, aišku, priklausė ir bendras architektūros, statybos bei apskritai techninės kultūros lygis. Deja, šios bazės kūrimas užsitęsė ir politinės perversijos neleido ją rezultatyviai pasinaudoti.

Summary

Most of specialists came together in Kaunas, which was built very intensively during the times of the temporary capital. In 1924 69 engineers and architects having the license of projection and construction were registered in Lithuania, 76% of them worked in Kaunas. In 1933 94% out of 262 such specialists were from Kaunas. Architects and construction engineers did not have their own organization but came together to the common organization of the representatives of all engineering professions which was restored at the end of 1924 (In 1918 Lithuanian technicians' association was established, but because of the Polish occupation its activity stopped) and having the different names it worked till 1940. During 1924–31 it was called Lithuanian Engineers and Architects' Union, since 1931 it was known as Lithuanian Engineers' Union, since 1936 – Lithuanian Engineers' Association, and since 1938 – Lithuanian Engineers and Architects' Association. In 1924 there were about 50 members in it, in 1931 it had 117, in 1936 – 167, and in 1940 – 285 members.

One of the aims of this organization was to take care of the country economy including the development of the construction and the members' professional matters. The lack of the specialists and the specialists' qualification were actual problems at that time. The association started organizing various refresher courses, prompted the distribution of special literature; since 1929 it published the magazine "Technics and Economy" where a great attention was paid to the construction and architecture; urgent information was spread by "The Bulletins". Attention was also paid to the shortages of engineers and architects' preparation; the suggestions for the improvement of the teaching programs and for the reorganization of Technical Faculty of Vytautas Magnus University were presented; the establishment of Polytechnical Institute was initiated (it was established only in 1950). The so-called Friends' Court was established in order to solve the problems of professional ethics; the norms of Architects' work and payment were determined and the general rules of the preparation for the architectural competition were prepared. The association contributed preparing the laws regulating constructions and the perspective programs such as the research of the local building raw – materials and training of brick construction; it also took part in organizing architectural

competitions. The relations with the organizations of kindred countries were set up; together with the Latvians and Estonians an architectural magazine, common to all the Baltic States, was intended to publish.

On 24–26 November, 1938 engineers and architects' anniversary congress took place in Kaunas. It summarized the achievements of the twenty years of Lithuanian independence and the matured problems in all engineering areas and in architecture. In order to represent it, the exposition and the film were prepared. Several directions for the development of these areas were foreseen, and the concrete decisions of this reorganization were accepted. Political perversions which started soon prevented most of these aims.

One of the most important merits of engineers and architects' organization which acted in Kaunas during the war is the establishment of the principles of the specialists' consolidation and interrelations.